

شماره گزارش: ۵۴

ردیف: ۱۸

دوره دوازدهم - سال دوم

تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۰۹/۱۷

گزارش کمیسیون امور داخلی کشور و شوراهای در خصوص:
«بررسی علل و عوامل وقوع آتش‌سوزی جنگل‌های هیرکانی منطقه الیت»

ماده (۱۰۷) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی

معاونت نظارت

اداره کل کارشناسی نظارت

بسمه تعالی

هیات رئیسه محترم مجلس شورای اسلامی

با سلام و احترام

در اجرای تبصره (۱) ماده (۱۰۷) قانون آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، به پیوست گزارش کمیسیون امور داخلی کشور و شوراهای با عنوان "بررسی علل و عوامل وقوع آتش سوزی جنگل های هیرکانی منطقه الیت" جهت قرائت در جلسه علنی مجلس شورای اسلامی تقدیم می شود.

محمد صالح جوکار

رئیس کمیسیون امور داخلی کشور و شوراهای

گزارش کمیسیون امور داخلی کشور و شوراها

در خصوص "بررسی علل و عوامل وقوع آتش‌سوزی جنگل‌های هیرکانی منطقه الیت"

بخش اول: مقدمه

جنگل‌های هیرکانی به عنوان یکی از کهن‌ترین اکوسیستم‌های جهان، نقشی حیاتی در حفظ تنوع زیستی و تعادل اقلیمی منطقه ایفا می‌کنند. این جنگل‌ها با ارائه خدمات زیست محیطی ارزشمند از مهم‌ترین سرمایه‌های طبیعی ایران به شمار می‌روند. وسعت جنگل‌های هیرکانی کشور حدود دو میلیون هکتار است که یک میلیون و شصت و دو هکتار آن در استان مازندران واقع شده است.

آتش‌سوزی یکی از عوامل اصلی تخریب جنگل‌ها و مراتع در سطح جهان و ایران بوده که پیامدها و خسارات جدی نظیر تهدید تنوع زیستی و تغییرات اقلیمی را به همراه دارد. گرمای هوا، کاهش بارندگی، خشکسالی‌های متناوب، عدم رطوبت کف جنگل و خشکی بی سابقه خاک جنگل، قرار داشتن در مسیر باد، شرایط برای آتش‌سوزی در جنگل‌ها را مهیاتر از گذشته نموده است در این میان نقش عوامل انسانی به صورت عمدی و یا غیر عمدی و فراموشی فرهنگ بومی حفاظت از جنگل نیز نباید نادیده گرفته شود.

جنگل‌های هیرکانی جدای از آتش‌سوزی با بحران‌هایی نظیر فرسایش خاک، آلودگی رودخانه‌ها، کاهش تنوع زیستی، خشکیدگی درختان بر اثر تغییر اقلیم، تعرض به حریم جنگل، شکار غیرقانونی، قطع درختان و توسعه مسیرها و ساخت ویلاهای جنگلی نیز مواجه‌اند.

بخش دوم: شرح حادثه

در تاریخ دهم آبان ۱۴۰۴ ابتدا آتش‌سوزی به صورت لکه‌ای در ارتفاعات وشتاز آغاز می‌شود که با تلاش تیم‌های یگان حفاظت منابع طبیعی، محیط زیست و مردمی در سیزدهم آبان، آتش‌سوزی اطفاء می‌گردد؛ در ادامه با جریان باد شبانه و مساعد بودن شرایط منطقه، در تاریخ نوزدهم آبان آتش مجدد فعال شده که با ورود دستگاه‌های مسئول و همکاری نیروهای بومی منطقه، آتش سوزی اطفاء می‌گردد. از شامگاه بیست و چهارم آبان با فاصله زیادی از محل اول آتش‌سوزی در منطقه دراکینگ مجدداً آتش‌سوزی آغاز و با حاکم بودن جریان باد شمالی، آتش به سمت شرق توسعه یافته و منطقه سه کوه را درگیر می‌نماید.

گزارش‌های اولیه دریافتی توسط دیده‌بانان محلی و سامانه ارتباطات مردمی حاکی از محلی بودن سطح آتش‌سوزی نخست بود که سریعاً تیم‌های واکنش سریع اعزام و منطقه طی چند روز کاملاً اطفاء گردید. آتش‌سوزی دوم نیز در همان منطقه و در سطح محلی اتفاق افتاد که یگان حفاظت منابع طبیعی و محیط زیست به همراه

کوهنوردان و مردم محلی به منطقه اعزام و عملیات مهار صورت پذیرفت. ضمناً در همین تاریخ درخواست یک دستگاه بالگرد از ستاد بحران گردید و خلبان پس از پرواز اعلام کرد که آتش سوزی اطفاء گردیده است.

در حادثه سوم، شعله‌ها از دو نقطه مجزا و دورتر از نقطه اول به‌طور همزمان بصورت لکه ای مشاهده و با سرعت بالایی گسترش یافت. به دلیل شرایط جغرافیایی و عدم وجود مسیرهای دسترسی، حضور نیروها و تجهیزات زمینی اطفاء با دشواری همراه بوده و همین امر شدت و سرعت گسترش آتش را افزایش داده که نهایتاً با عملیات‌های هوایی و زمینی، کار اطفاء در تاریخ سوم آذرماه به پایان می‌رسد. در هر سه حادثه، حریق از نقاط مرتفع و سخت‌گذر آغاز گردید؛ در مجموع، ده هکتار از جنگل درگیر آتش بود که گستردگی این ده هکتار به صورت لکه‌ای در منطقه‌ای به وسعت صد هکتار پراکنده شده بود.

بخش سوم: علل حادثه

با عنایت به مأموریت محوله ریاست محترم مجلس، کمیسیون‌های امور داخلی کشور و شوراها و کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست در جلسه‌ای مشترک و با حضور دستگاه‌های مسئول و به ریاست رئیس کمیسیون امور داخلی کشور و شوراها موضوع آتش سوزی و دلایل گسترش و راهکارهای پیشگیری از موارد مشابه را مورد بحث و بررسی قرار داد. متأسفانه علی‌رغم آن که آتش سوزی در منطقه حفاظت شده محیط زیست اتفاق افتاده بود، رئیس سازمان مزبور در جلسه حضور نیافت.

همچنین هیأتی متشکل از رئیس کارگروه مدیریت بحران کمیسیون امور داخلی کشور و شوراها و رئیس کارگروه منابع طبیعی، امور اراضی و خاک کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست در تاریخ هشتم آذرماه با حضور در استان مازنداران و بازدید از مناطق درگیر آتش سوزی به بررسی ابعاد این حادثه پرداختند.

بررسی‌های اولیه کمیسیون حاکی از این است که حریق احتمالاً با دخالت عامل انسانی از جمله شکارچیان غیرقانونی یا حفاران غیرمجاز آغاز شده و وزش باد گرم و خشکی لاشبرگ‌ها و پوشش زیرخاکی، کاهش رطوبت نسبی هوا، وزش بادهای مقطعی و انباشته شدن برگ‌های خشک و درختان شکسته افتاده، بستر مستعدی برای گسترش سریع آتش فراهم کرده است؛ لکن مطابق گزارش‌های دریافتی از دستگاه‌های نظارتی، علل قطعی حادثه همچنان در حال ارزیابی است. از دلایل طولانی شدن عملیات اطفاء می‌توان به تغییرات اقلیمی، گرمای هوا، کاهش بارندگی و خشکسالی بی سابقه، تداوم الگوی تابستانه، عدم رطوبت کف جنگل، شیب تند (نزدیک به ۸۰ در صد) منطقه و قرارگیری محل آتش سوزی در کانال بادی اشاره کرد.

کمیسیون جدای از تغییرات اقلیمی، گسترش آتش سوزی را به دلیل ضعف در ساختارهای حفاظتی، کمبود تجهیزات و نیروهای واکنش سریع به شرح زیر ارزیابی می‌نماید:

۱- عدم تشکیل منظم و به‌هنگام جلسات شورای عالی مدیریت بحران: بر اساس تبصره (۲) ماده (۶) قانون مدیریت بحران کشور، جلسات شورای عالی مدیریت بحران به صورت عادی حداقل هر سه ماه یک بار و جلسات فوق‌العاده آن بر حسب ضرورت به پیشنهاد رئیس سازمان و تأیید وزیر کشور تشکیل می‌شود. علیرغم صراحت قانونی برای تشکیل منظم جلسات شورای مذکور و با وجود پیگیری‌های مکرر معاونت نظارت و رئیس مجلس شورای اسلامی، جلسات شورا به‌صورت منظم و به‌هنگام برگزار نشده است. تشکیل این شورا از این جهت مهم است که با وجود تعدد بحران‌های طبیعی مانند سیل، زلزله، رانش زمین و آتش‌سوزی در کشور، سیاستگذاری به‌هنگام، تهیه و تدوین سند برنامه ملی آمادگی و پاسخ به بحران و به‌روزرسانی اسناد بالادستی و تجهیزات و امکانات یک ضرورت انکارناپذیر است.

۲- فقدان پایگاه‌های دائمی زمینی و هوایی اطفاء حریق در مراتع و جنگل‌های ارزشمند هیرکانی.

۳- فقدان امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در حوزه تشخیص، مهار و کنترل آتش، مانند دوربین‌های حرارتی و کنترلی، پهپادها و بالگردهای شناسایی.

۴- عدم صدور مجوز سازمان حفاظت محیط زیست در خصوص پاکسازی درختان قطع شده و روی زمین افتاده: این موضوع در شرایط عادی منشأ آفت‌های جنگلی، در زمان وقوع باران‌های شدید موجب مسدودشدن مسیر آب و ایجاد سیلاب و در زمان آتش‌سوزی سبب شعله‌ور شدن آتش می‌شود.

۵- عدم حمایت مؤثر از نیروهای یگان حفاظت محیط زیست: علیرغم تلاش گسترده نیروهای یگان حفاظت محیط زیست، در حال حاضر ۲۸۰۰ نفر (حدود ۸۰٪) نیروی انسانی این یگان شرکتی می‌باشند؛ مطابق قانون ۲۰٪ فوق‌العاده بحران این نیروها کسر شده است که این مهم می‌تواند موجب بی‌انگیزگی احتمالی آنها شود.

بخش چهارم: عملکرد دستگاه‌های اجرایی

۱- برگزاری دو جلسه ستاد ملی پیشگیری، هماهنگی و فرماندهی عملیات پاسخ به بحران با حضور رئیس سازمان مدیریت بحران کشور و دبیر شورای عالی مدیریت بحران، معاون رئیس‌جمهور و رئیس سازمان حفاظت محیط زیست کشور، معاون وزیر جهاد کشاورزی و رئیس سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور و سایر اعضای ستاد مدیریت بحران استان در تاریخ‌های ۱۴۰۴/۸/۳۰ و ۱۴۰۴/۹/۱ و چهار جلسه استانی و شش جلسه شهرستانی ستاد مذکور.

۲- تقسیم منطقه به پهنه‌های چهارگانه و اعزام نیروهای امدادی، ایمنی و مردمی.

۳- استفاده از ظرفیت هوایی و بالگردی هوا فضا سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، هوانیروز سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ارتش جمهوری اسلامی ایران، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، سازمان هلال احمر در قالب هفت

فروند بالگرد، دو فروند هواپیمای ایلوشن، دو فروند پهپاد شناسایی حرارتی همچنین دو فروند هواپیما و یک فروند بالگرد از کشور ترکیه جهت عملیات هلی برد اطفاء حریق به شرح زیر:

- در روزهای یکشنبه و دوشنبه تاریخ ۱۴۰۴/۸/۲۵ و ۱۴۰۴/۸/۲۶ دو فروند بالگرد میل متعلق به هوافضا و هوانیروز سپاه پاسداران

- در پی افزایش سطح حریق در روز سه شنبه تاریخ ۱۴۰۴/۸/۲۷، سه فروند بالگرد میل هلال احمر نیز به بالگردهای سپاه پاسداران اضافه و عملیات با ۵ فروند بالگرد ادامه یافت.

- در روزهای چهارشنبه و پنجشنبه تاریخ ۲۸ و ۱۴۰۴/۸/۲۹؛ با توجه به خارج شدن یکی از بالگردهای هلال احمر، عملیات با ۴ فروند بالگرد (۲ فروند هلال احمر و ۲ فروند سپاه پاسداران) ادامه یافت.

- در روز جمعه تاریخ ۱۴۰۴/۸/۳۰؛ با توجه به ادامه دار شدن آتش سوزی و حجم آتش، ۲ فروند هواپیمای ایلوشین هوافضای سپاه پاسداران و یک فروند بالگرد ۲۱۴ هوانیروز ارتش ج.ا.ا برای جابجایی به منطقه اعزام و در کنار ۴ فروند بالگرد، نسبت به انجام عملیات اقدام نمودند (۵ فروند بالگرد و ۲ فروند هواپیما).

- در روز شنبه تاریخ ۱۴۰۴/۰۹/۰۱؛ یک فروند بالگرد میل فراجا نیز به منطقه اعزام و نسبت به انجام عملیات اقدام نمود و در مجموع در این روز، ۶ فروند بالگرد (۲ بالگرد هلال احمر، ۲ بالگرد سپاه پاسداران، یک بالگرد فراجا و یک بالگرد هوانیروز ارتش ج.ا.ا)

- همچنین در تاریخ ۱۴۰۴/۰۹/۰۱؛ یک فروند هواپیمای سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح و یک فروند پهپاد سازمان صنایع هوایی نیروهای مسلح برای کمک به عملیات فرماندهی و کنترل و رصد و پایش کانونهای آتش به منطقه اعزام و نسبت به داده پردازی (در مجموع حدود ۸ ساعت عملیات) اقدام نمودند.

- در مجموع ۴۳۳ سورتی پرواز به مدت ۱۵۷:۴۵ ساعت عملیات هوایی اطفاء حریق تا (پایان روز دوشنبه تاریخ ۱۴۰۴/۰۹/۰۳) انجام گرفت.

- در روزهای دوشنبه و سه شنبه تاریخ ۱۴۰۴/۰۹/۰۴ و ۱۴۰۴/۰۹/۰۳؛ یک فروند بالگرد و دو هواپیمای آب پاش از کشور ترکیه در مراحل پایانی و صرفا در مرحله لکه گیری با ۳۸ سورتی به مدت ۱۹ ساعت پرواز مورد استفاده قرار گرفت.

۴- استقرار دکل مخابراتی سیار همراه اول جهت پوشش منطقه.

۵- استقرار پلیس انتظامی و راهور جهت پوشش انتظامی و ترافیکی منطقه.

۶- استقرار تیم های هلال احمر و بهداشتی جهت مراقبت ها بهداشتی و درمانی.

۷- اعزام تیم های واکنش سریع مردمی متشکل از کوهنوردان، صخره نوردان و نیروهای حفاظتی بصورت شبانه روزی بدلیل صعب العبور و صخره ای بودن منطقه.

۸- استفاده از ظرفیت صدا و سیما و فضای مجازی جهت تنویر افکار عمومی و اطلاع‌رسانی به مردم در خصوص اقدامات صورت گرفته.

با توجه به این که آتش‌سوزی در منطقه حفاظت شده تحت نظارت سازمان حفاظت محیط زیست اتفاق افتاده، انفعال این سازمان در مواجهه با این بحران از جمله عدم حضور به موقع و انجام اقدامات اثرگذار از نکات قابل پیگیری است.

در طول عملیات اطفاء در مجموع ۷۸۰۰ نفر شرکت داشتند که با توجه به شرایط صعب‌العبور منطقه و شبانه‌روزی بودن عملیات، در مجموع ۱۶ نفر مصدوم شدند که از این تعداد ۹ نفر به صورت سرپایی درمان و ۷ نفر نیز در مراکز درمانی بستری شدند.

از نکات مثبت این عملیات، همکاری داوطلبانه مردم بومی منطقه در مهار آتش بود که این موضوع، اتخاذ تدابیر لازم از سوی مسئولین برای بازتعریف نقش و جایگاه مردم بومی برای پیشگیری از حوادث احتمالی مشابه در آینده را بیش از پیش آشکار می‌کند.

در راستای لکه‌گیری و مراقبت از منطقه جهت پیشگیری از شعله‌ور شدن مجدد، تیم‌های پایش و مراقبت با استقرار نیروهای یگان حفاظت محیط زیست و منابع طبیعی، نیروهای بومی و کوهنوردان همچنان در منطقه حاضر می‌باشند.

بخش پنجم: پیشنهادات

- ۱- تشکیل به‌هنگام جلسات شورای عالی مدیریت بحران مطابق مواعد قانونی.
- ۲- تعیین مناطق پرخطر و رتبه بندی خطر آتش‌سوزی توسط ستاد مدیریت بحران کشور.
- ۳- تعیین سطح‌بندی مدیریت بحران برای حوادث مشابه، به گونه ای که متولی اصلی و مسئول اطفاء حریق در هر استانی، در مرحله اول ستاد مدیریت بحران استان و در صورت گسترش و عدم توانایی ستاد استانی، ستاد بحران کشور ورود نماید.
- ۴- ساماندهی و آموزش نیروهای مردمی حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی و تعیین ساز و کارهای بهره‌گیری از ظرفیت مردم و نیروهای بومی برای پیشگیری و در صورت لزوم، اطفاء حریق در مراحل اولیه.
- ۵- ضرورت تشکیل سازمان مستقل مدیریت بحران کشور به‌صورت فرابخشی با هدف مدیریت یکپارچه در حوادث و بحران‌ها.

۶- تخصیص ردیف اعتبار به ماده ۱۶ قانون مدیریت بحران در عرصه های منابع طبیعی و محیط زیست در لوایح بودجه سنواتی از سوی دولت.

۷- ایجاد پایگاه هوایی اطفاء حریق هلال احمر با تجهیز بالگردهای مخصوص، پهپادهای شناسایی و آموزش نیروهای بومی حول سه محور شناسایی، مهار و کنترل آتش در جنگل ها و منابع طبیعی کشور.

۸- نصب دوربین های حرارتی و کنترلی در جنگل ها و منابع طبیعی از سوی دستگاه های متولی از جمله محیط زیست و منابع طبیعی.

۹- حمایت از نیروهای یگان حفاظت محیط زیست از طریق تغییر وضعیت قراردادی از شرکتی به رسمی و برقراری فوق العاده بحران با هدف ایجاد انگیزه و اشتیاق بیشتر برای حفظ مراتع و جنگل ها.